

هنگ جانستون

ترجمه سعید کشاورزی • مریم کریمی

جنبش اجتماعی چیست؟

جانستون، هنک، ۱۹۴۷م.	Johnston, Hank
جنبش اجتماعی چیست؟ / هنک جانستون؛ ترجمه سعید کشاورزی و مریم کریمی - تهران: نشر ثالث، ۱۳۹۸.	
۲۵۴ ص	
شابک ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵-۴۸۱-۲	ISBN 978-600-405-481-2
عنوان اصلی: <What Is a Social Movement>	
جنبش اجتماعی	Social Movements
کشر روزی، سعید، ۱۳۶۶ - مترجم	
کریمی، مریم، ۱۳۶۸ - مترجم	
HM ۸۸۱	۳۰۳/۴۸۴
شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۶۱۸۶۳	

دفتر مرکزی: خیابان کریمخان زند / بین ایرانشهر و ماهشهر / پ ۱۵۰ / طبقه چهارم
 فرهنگ: شماره ۱ / یک: خیابان کریمخان زند / بین ایرانشهر و ماهشهر / پ ۱۴۸
 فروشگاه: ملاقات / اتوبار شهید / مجتمع ایران مال / طبقه G3 / شماره ۱۸۳
 توزیع: خیابان کریمخان زند / بین ایرانشهر و ماهشهر / پ ۱۵۰ / طبقه همکف
 تلفن گویا: ۰۲۱-۳۲۵۳۷۶-۷ / ۰۲۱-۳۲۵۳۷۶-۸ / ۰۲۱-۸۸۳۰۲۴۳۷ / ۰۲۱-۸۸۳۱۰۵۰۰ / ۰۲۱-۸۸۳۱۰۷۰۰ / ۰۲۱-۸۸۸۶۱۶۶۶

• سایت اینترنتی: www.salesspublication.com

• پست الکترونیک: info@salesspublication.com / salesspub@gmail.com

■ جنبش اجتماعی چیست؟

• هنک جانستون • ترجمه سعید کشاورزی - مریم کریمی • ناشر: نشر ثالث

• مجموعه فلسفه و علوم اجتماعی

• چاپ اول: ۱۳۹۸ / ۵۵۰ نسخه

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نشر ثالث

• کلیه حقوق محفوظ و متعلق به نشر ثالث است.

ISBN 978-600-405-481-2

• شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵-۴۸۱-۲

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار نویسنده بر ترجمه فارسی
۱۵	مقدمه مترجم
۱۹	۱. جنبش اجتماعی چیست؟
۵۱	۲. مطالعه جنبش‌های اجتماعی
۸۱	۳. جنبش سیاسی چیست؟
۱۱۱	۴. جنبش فرهنگی چیست؟
۱۴۱	۵. جنبش‌های اجتماعی چه کارهایی انجام می‌دهند؟
۱۷۳	۶. پژوهش در جنبش‌های اجتماعی
۲۰۱	۷. جنبش‌های اجتماعی به کدام سو می‌روند؟
۲۲	منابع
۲۱۷	نمایه

اجازة رسمی نویسندة کتاب

Dear Sirs/madams: With this email reply to the email text below, I hereby grant permission to Dr. Saeed Keshavarzi, Shiraz University, to translate my book, *What is a Social Movement?* (© Polity Press, Cambridge, UK) into Persian (Farsi).

Sincerely, Dr. Hank Johnston

Hank Johnston

Professor and Hansen Chair of Peace Studies

Editor, *Routledge Series on Social Movements*

Founding Editor and Publisher,

Mobilization: An International Quarterly

San Diego State University

San Diego, CA 92182-4423

Tel: 619.594.1323

Fax: 619.594.2835

پیش‌گفتار نویسنده بر ترجمه فارسی

در طول تاریخ، نخبگان سیاسی و اقتصادی منافشان را از طریق نهادهای دولتی دنبال کرده‌اند. طبقات مردمی نیز با استناد به برابر حاکمان خود، همیشه و البته نه پیوسته، با اعتراضات جمعی و جنبش‌های اجتماعی، بر نخبگان دولتی فشار آورده‌اند. اثر درازمدت این بسیج‌های مردمی — در ابتدا آرام و سیرا به صورتی مداوم‌تر — وادار کردن طبقات حاکم به توجه بیش‌تر به ارادهٔ مردم در سیاست‌های دولت بوده است. در هزارهٔ قبل و در دولت‌های کشاورزی سنتی، نخبگان تقریباً همواره توده را نادیده می‌گرفتند. اما امروزه در قرن بیست‌ویکم، سیاستمداران دائماً از طریق نظر، رسانه‌ها، گروه‌های کانونی و نهادهای نمایندگی افکار و آرای مردم را می‌سنجند. به شکلی مشابه، عموم مردم نیز مستمراً صدای خود را از طریق صندوق‌های رأی، مشارکت در سیاست و سازمان‌های مدنی به گوش سیاستمداران می‌رسانند. البته، این امر متأثر از نوع ساختار دولت است. کشورها در اصل پاسخگو نباشند، مردم معمولاً از طریق کنش‌های جمعی مطالبات خود را پیگیری می‌کنند. در مقام محقق جنبش‌های اجتماعی و کسی که ظهور این جنبش‌ها را در طیف گسترده‌ای از سیستم‌های دولتی تحلیل کرده است، می‌توانم با اطمینان دو ادعا را در پیش‌گفتار نسخهٔ فارسی این کتاب مطرح کنم: نخست این که هر جا دولت‌ها پاسخگو نباشند، جنبش‌های اجتماعی اتفاق می‌افتند؛ دوم آن که شهروندان آگاه و دغدغه‌مند نیاز دارند و مهم است که بدانند جنبش اجتماعی چیست. این دو موضوع دلیل تألیف این کتاب است.

پس زمینه حاکم بر این کتاب آن است که فهم چگونگی شکل‌گیری نهادهای مدرن در طول تاریخ، بدون شناخت نقش کنش‌های جمعی مردمی امکان‌پذیر نیست. از این منظر، پرسش جنبش اجتماعی چیست نمایانگر ادغام فزاینده گروه‌های پیشین در قالب موضوعات شهروندی، حق رأی و نهایتاً استقرار سازمان‌های جامعه مدنی و نهادهای دولتی است؛ موضوعاتی که مشخصه عصر حاضرند. عصری که در آن جنبش‌های اجتماعی و قالب‌بندی حوزه‌های اعتراضی از جمله نشست‌ها، راهپیمایی‌ها، تظاهرات‌ها و طومارها بخشی مهم از سیاست محسوب می‌شوند. از برخی جوامع امروزی با عنوان جوامع جنبش/اجتماعی یاد می‌شود؛ به این معنا که در این جوامع، اعتراضات و بسیج جمعی راه‌های مسلمی قلمداد می‌شوند که از طریق آن‌ها نخبگان مطالبات را می‌شنوند. به عبارت دیگر، اعتراضات و جنبش‌های اجتماعی بخشی‌هایی از سیاست‌های معمولند.

دولت مدرن با نظر وسعت و میزان پاسخگویی نهادهای حکمرانی تحت اختیار و همین‌طور میزان عمل جنبش‌های اعتراضی متفاوتند اما باید توجه کرد که ایده پاسخگویی نقطه آغاز دولت مدرن نبوده است. اگر به دولت‌های کشاورزی استبدادی پانصد سال گذشته نگاه کنیم، می‌بینیم اکثر این حکومت‌های پادشاهی پاسخگو نبوده‌اند. در این حکومت‌ها، شاهان بر قدرت و ثروتی که مبتنی بر سنت و مالکیت زمین است، اراده خویش را در موضوعات مختلف اعمال می‌کردند حتی در دموکراسی‌های امروزی نیز فشارهای غیردموکراتیک نیرو شده. سر مقامات منتخب وارد می‌شود. نمایندگان در پارلمان و کنگره‌ها از منافع قدرت بهره‌مند و از این رو، اغوا و فریب موقعیت، ثروت و البته طبیعت انسانی، اغلب آن‌ها را به سوی انبشه‌های مستبدانه سوق می‌دهد. رابرت میشلز^۱ (۱۹۶۲) به درستی این تمایل را با بده «قانون آهنی الیگارشی»^۲ نشان می‌دهد؛ قانونی که مبین وجود فشارهای نیرومند بر مرکز قدرت در سازمان‌های دموکراتیک است. بنابراین با وجود این که ارزش پاسخگو، دموکراتیک و آرمان بحث و مشورت عقلانی توجه بسیاری از شهروندان و سیاستمداران را به خود معطوف کرده است، نیروهای مخالف غیردموکراتیک نیرومندی نیز وجود دارند.

۱. Robert Michels

۲. Iron Law of Oligarchy مطابق با این نظریه، تمام سازمان‌های پیچیده، فارغ از آن که چقدر در ابتدا

دموکراتیکند، در نهایت به سوی الیگارشی حرکت می‌کنند. —م.

اغلب نخبگان سیاسی قدرت را به راحتی واگذار نمی‌کنند و آن را به شکل بخل‌ورانه‌ای پیش خود نگاه می‌دارند، حتی اگر حفظ این قدرت، به صورت جزئی یا کامل آرمان‌هایشان را به خطر اندازد. بسیج‌های جمعی مردمی، در طول تاریخ، به این دلیل که نخبگان سیاسی را در معرض تماس با مردم عادی قرار داده‌اند، نیروهای مهم و اثرگذاری محسوب می‌شوند؛ چیزی که تا به امروز ادامه داشته است. از منظر تاریخی، این امر موجب روی کار آمدن و ورود نخبگان به سیستم دولتی می‌شود؛ نخبگانی که امروزه بیش از گذشته - دست کم نسبت به موکلان خاص خود - پاسخگویند و در نتیجه میزان کمات تغییر در نهادسازی‌ها دولت را بیش از پیش در معرض حلقه‌های همواره در حال سترش افراد قرار داده است. جنبش‌ها هنوز هم در حال انتقال گروه‌های چالش‌ساز، ایده‌ها، تئوری‌ها و اهداف جدید به سیستم‌های امروزند و از این منظر موجب کاهش تمایلات نیرومند مردم که اتیک شده‌اند؛ البته این مسئله (انتقال و جابجایی) همواره از پیامدهای ارادی جبهه‌های اجتماعی نیست.

گرچه تعاریف آرمان‌گرا، از دهه‌های کامل مطمئن می‌تواند بر کنش‌های نخبگان و درون‌مایه تصورات توده‌ها اثرگذار باشد، علوم اجتماعی به ما می‌گویند بیش از آن، این منافع رقابتی است که دولت و نهادهای آن را شکل می‌دهد. بر خلاف منافع نخبگان، شکل و درون‌مایه منافع مردمی متأثر از جنبش‌های اجتماعی است. نخبگان دولتی، در طول تاریخ، همواره نیم‌نگاهی به افراد تحت فرمانروایی خود داشته‌اند، چه این افراد برده‌های امپراتوری اینکاها در سده چهاردهم باشند (به ندرت)، چه دقانان روستایی تحت امپراتوری‌های اروپایی سده هفدهم (شاید بیشتر) یا مالیک‌دهندگان نازااضی آمریکای شمالی در قرن بیست و یکم (به صورت مکرر). به بیانی شفاف و سربلند، در بیش‌تر طول تاریخ، توجه حاکمان به مردم عادی، نه از سر همدردی یا نگرانی بابت رفاه آن‌ها، بلکه به دلیل ملاحظات عملی حفظ قدرت و فرونشاندن خطر شورش‌ها بوده است.

بر اساس تحلیل‌های تاریخی مرتبط با توسعه دولت که مهم‌ترین آن‌ها مربوط به مایکل مان^۱ و چارلز تیلی^۲ است، الزامات جنگی و ایمن ساختن مرزهای سرزمینی^۳ نیروهای کلیدی در شکل‌دهی دولت مدرن امروزند. در طول تاریخ، استخراج منابع، جنگ،

1. Michael Mann 1993.

2. Charles Tilly 1992.

محافظت از متحدان یا به زندان انداختن مخالفان همگی از انحصار دولت در استفاده از ابزارهای قهر نشئت می‌گیرند. بنابراین ماکس وبر به درستی دولت مدرن را «انحصار در استفاده مشروع از نیروی فیزیکی در یک سرزمین مشخص»^۱ تعریف می‌کند. جنگ‌افروزی‌ها مشخصاً نیازمند بسیج ابزارهای خشونتند و از قرن چهاردهم همراه با پیشرفت فناوری‌های نظامی مانند باروت، ماشین‌های محاصره و توپخانه، جنگ‌ها بزرگ‌تر و پرهزینه‌تر شده‌اند. از آن‌جا که امنیت دولت، عاملی حیاتی و غیرقابل‌انکار در حفظ منافع نخبگان است، افزایش هزینه‌های مرتبط با حفظ کارایی ارتش، نخبگان دولتی را مجبور می‌کرد در خصوص قدرت در اختیارشان منعطف باشند.

دولت‌های کشاورزی سنتی که «فقط کمی چیزی بیش از جمع‌آوری کننده‌های عایدی‌ها و امدادها، سربازان»^۲ بودند، به منظور استخراج ثروت و به خدمت گرفتن نفرات برای «شورش» نیروهای دریایی سازماندهی شده بودند. خواسته‌های روزافزون و جنگ‌افروزی نخبگان مدرن و ظهور - مانند خدمت سربازی، مالیات، اجرای دستورات، افزایش قیمت کالاها - سبب چنین قطعی در بازارهای زمان جنگ و کسب درآمد بیش‌تر از طریق عوارض، موهب، مزین‌های گمرکی و تمبر - فشارهای مردمی را افزایش داد و بدین ترتیب مطالبه کردن امتیازاتی از دولت اقتدارگرا پدید آمد. بقای نخبگان همواره در گرو این موازنه است که اگر دولت نتواند موفقیت‌آمیز بجنگد، استمرار شکوه و سلطه‌اش نیز تضمین نمی‌شود. از آن‌جا که - جنگ‌ها دائماً پرهزینه‌تر و متداول‌تر می‌شدند، آستانه تحمل طبقات مردمی در وضرات موجود - پایین می‌آمد. با آغاز سده نوزدهم، تحرکات نخبگان دولتی برای استخراج منافع به منظور جنگ، و پاسخگویی دولت در برابر فشارهای مردمی (در عوض دخالت دولت در امور مردم) مشهود بود. پاسخگویی دولت بسته به مکانی که فشارها از آن نشئت می‌گرفت، شکلهای متنوعی انجام می‌شد؛ یعنی بسته به این‌که فشارها از سوی مردمان شهری یا روستایی، یا از سوی افراد رده‌بالای جامعه باشد یا رده‌پایین. این پویایی همزمان هم به دولت بوروکراتیک مدرنی که امروز سراغ داریم و هم به نقطه مقابل آن، یعنی حوزه‌های کنشی جنبش اجتماعی مدرن - یعنی نشست‌ها، راهپیمایی‌ها و اعتصابات - شکل داد. این حوزه‌های کنش مدرن جنبش‌های اجتماعی و چگونگی مطالعه آن، زمینه‌های مهم این کتابند.

1. Weber in Gerth and Mills 1948: 78.

2. Mann 1993: 504.

با آغاز سده هجدهم، علاوه بر اخذ مالیات، گمرک، تعرفه و دیگر اشکال کسب منابع، برخی دولت‌های اروپایی کارهای دیگری از این دست را آغاز کردند. این تحول دولت‌ها را در معرض فشار گروه‌هایی از شهروندان و کنش‌های جمعی قرار داد. این فشارها از دو منبع ناشی می‌شد: ۱. ازدیاد نقایط دسترسی — بوروکرات‌های جدید، دپارتمان‌ها و وزارتخانه‌ها — و از این رو فرصت‌های جدید اثرگذاری و ۲. افزایش تعداد حوزه‌های سیاست‌گذاری که تحت سیطره قدرت دولت قرار داشتند. خلاصه این فرایند تاریخی بلند مدت و پیچیده این بود که مطالبات جنگ افروزان دولت نیازمند استخراج بیش‌تر و بیشتر از منابع بود. دولت، با درک آستانه‌ای که عامه مردم قادر به تحملش بودند، کارکردهای بیش‌تر و بیش‌تری را به عهده گرفت که تا پیش از آن، از قبول مسئولیت آن خودداری می‌کرد. تیم (۱۹۹۰) تأکید می‌کند یکی از این حوزه‌ها مراقبت از بیوه‌ها، تأمین حقوق بازنشاندگان، مرزبانان، ملوانان مجروح بود که این مسئله پیامد فشار فزاینده جمعیت مردان ارتش بود. با این قضا آغاز داستان بود. حتی اگر از نیاز به تأمین آذوقه نیروهای نظامی نیز بگذریم، قه‌ری‌ها، زمان جنگ نیز دولت را مجبور می‌کرد تا خود درگیر عرضه مواد غذایی و تنظیم بازار شود. دلیل ضمنی کنش‌های دولت در فهم این مسئله نهفته بود که اگر این کارها را انجام نداد، ناراضیان، شهروندان انباشته می‌شود و بدین ترتیب جنگ افروزی دشوارتر و منافع نخبگان مستقیماً تهدید می‌شود.

با این حال، دولت اروپای قرن هجدهم هنوز هم با فکر اعطای امتیازات عمده به تمامی روستاها و شهرهای کشور نبود. این دولت مشغول به بازگرداندن سلطه بر دهقانان روستایی و زارعان به آن‌ها حق رأی نداده بود اما با وجود این، حاکمان اثرگذار بر دولت دائماً گسترش می‌یافت؛ این افراد آهسته و آلبه مستمراً در راستای تحت‌کامل حقوق شهروندی پیش می‌رفتند. از آن‌جا که دولت به حمایت بازرگانان، تجار و همچنین سرمایه‌داران اولیه و بانکداران نیاز داشت تا از این طریق هزینه‌های مربوط به اداره نظامی و بسط دستگاه دولتی خود را تأمین کند، حق رأی در انگلستان به اشراف زمین‌دار نیز تسری یافت و صاحبان سرمایه را نیز شامل شد. به دلیل وجود منافع گوناگون (و تضاد منافع) در پارلمان و همچنین گسترش حق رأی به جمعیت بیش‌تری از مردان، منافع شهروندان در درون و همگام با سیاست‌های ملی رشد می‌کرد.

خلاصه این که جنبش‌های اجتماعی همواره در بستر دولت‌ها به وقوع می‌پیوندند. این پس‌زمینه پایه‌ای در این کتاب مطرح است که این دو یعنی جنبش‌های اجتماعی و دولت‌ها باید در کنار هم در نظر گرفته شوند. اعتراضات مردمی و ساختار دولت رابطه‌ای دوسویه و پویا دارند که هر یک بر دیگری فشار می‌آورد و جلوی دیگری را می‌گیرد. دولت متشکل از نخبگان قدرت و منابع اقتصادی است که در راستای منافع خودشان، گه‌گاه به شکلی واحد در سطح دولت عمل می‌کنند اما غالباً منافع متضادی را دنبال می‌کنند که همین مسئله فضا را برای فشار جنبش‌های اجتماعی باز می‌کند. از این منظر، کتاب حاضر نه تمهید مارکسیستی را توصیه می‌کند که مطابق با آن دولت به سادگی «کمیتة اجرایی طبقه حاکم» باشد و نه حتی آن توصیف نومارکسیستی از دولت را که برای آن معاری است. دل‌قائل است^۱ در عوض دولت عرصه‌ای است که منافع متضاد نخبگان سیاسی، اقتصادی، دولتی - بوروکرات‌ها و کارمندان دولتی که آن را می‌سازند - به اضافه عناصر دیگر مرتبط با فشار جمعیتی، خود را به شیوه‌های نه‌چندان ثابت (سیال) نمایان می‌کنند و از طریق این عناصر در صورت‌بندی‌های خاص نهادهای دولتی ایجاد می‌شود. در پایان باید گفت که دولت به این با‌پدایش بازیگر دیگری همراه بوده که به توسعه آن شکل داده است؛ بازیگری پیچیده، سترگ، ماندگار و در برخی از انواع پرفورمنس‌های خود مانند راهپیمایی، تظاهرات و تهیه طومار نیرومند است. جنبش اجتماعی معاصر، در جهان امروز، جنبش‌ها در میان نهادهای متفاوت دولت‌ها اتفاق می‌افتد که این امر بر شکل، میزان استمرار و مرکز-شیخ آن‌ها اثرگذار است. از خوانندگان این کتاب می‌خواهم تا این صورت‌بندی‌های دولت، دولت مدرن را با تمرکز خاص بر این سه پرسش مدنظر قرار دهند: جنبش‌های اجتماعی چیست؟ چگونه مطالعه می‌شوند؟ و جنبش‌های معاصر با صورت‌بندی‌های حکمرانی دولت رابطه‌ای دارند؟

هنک جانستون

بسم خرداد ۱۳۹۸

مقدمه مترجم

شاید برای ما آشکار باشد که خواه یا ناهای زندگی می‌کنیم، درک اهمیت جنبش‌های اجتماعی چندان دشوار نباشد. جنبش‌ها به شکل‌ها، شیوه‌ها و البته به میزان‌های متفاوت بر زیست اجتماعی، فرهنگی و سیاسی انسان‌ها اثر می‌گذارند. ایرانیان، شاید یکی از مهم‌ترین و اثرگذارترین رویدادهای جنبشی تجربه جنبشی است که نهایتاً به انقلاب ۵۷ انجامید. در میان مثال‌های متعدد تنها توجه به همین رویداد برای درک ادبیات و اثرگذاری جنبش‌های اجتماعی کافی است. با این‌که سال‌ها از این انقلاب گذشته و فارغ از هر نوع جهتگیری ایدئولوژیک، اثرات آن برای مردم ایران بسیار وسیع و دیرپا بوده است؛ چنان‌که کم‌تر موضوعی را می‌توان در زندگی فردی و اجتماعی ایرانیان نام زد که بدون اشاره به انقلاب ۵۷ قابل فهم و تبیین باشد. اگر همین امروز و همین لحظه، به شکل‌های مختلف، محل کار، دانشگاه و تفریحات خود بپندیشید، به روشنی متوجه می‌شوید تا چه حد یک جنبش می‌تواند بر سرنوشت انسان اثرگذار باشد. این جنبش انقلابی نه تنها مردم ایران، بلکه جهان را نیز تحت تأثیر خود قرار داد و به شکلی ماندگار، ائتلاف‌های منطقه‌ای و جهانی را بر خود را دگرگون ساخت. این تنها جنبش‌های انقلابی نیستند که بر زندگی ما اثرگذارند، دیگر جنبش‌ها نیز ممکن است به شکلی آرام و البته گسترده مطالبات خود را به پیش رانند. مثلاً می‌توان به جنبشی اشاره کرد که آصف بیات آن را با عنوان «جنبش تهیدستان» معرفی و بررسی کرده است. اما سخن از جنبش‌های اجتماعی در ایران را اساساً نمی‌توان در

چند پاراگراف یا چند کتاب خلاصه کرد و مقصود من نیز قطعاً چنین نیست. هدف از این چند خط تنها اشاره به این امر است که جنبش‌های اجتماعی به شکلی گسترده، عمیق و ماندگار زندگی ما را متحول می‌کنند و بنابراین نمی‌توان صرفاً آن‌ها را پدیده‌هایی برای مطالعات دانشگاهی انگاشت بلکه فهم و شناخت جنبش‌ها برای تمام افرادی که در پی درک وضعیت خود، جهان امروز و روابط حاکم بر آنند، ضروری است.

اما به واقع جنبش اجتماعی چیست؟ چگونه شکل می‌گیرد و چه اهدافی را دنبال می‌کند؟ ابزارهای جنبش‌ها برای تحقق اهدافشان کدامند و چرا به شکل‌های متفاوتی عمل می‌کنند؟ چه عواملی حیات آن‌ها را تهدید می‌کند و کدام‌یک تسهیل؟ چگونه می‌توان آن‌ها را مطالعه کرد؟ این‌ها تنها تعدادی از پرسش‌هایی‌اند که پروفیسور هنک جانستون، استاد سرشناس جامعه‌شناسی در دانشگاه ایالتی سن‌دیگو تلاش کرده است در این کتاب به آن‌ها پاسخ دهد. کتاب حاضر، از جهات مختلف، یکی از مهم‌ترین کتاب‌های موجود در زمینه جنبش‌های اجتماعی است: نخست آن که تجربه‌ام، در مقام محقق جنبش اجتماعی، به روشنی نشان می‌دهد که هر کتابی تنها در آثار ترجمه‌شده حتی در میان کتاب‌های مرجع می‌توان یافت که توانسته باشد به‌طور کلی مناسب و جامع حق مطلب را در باره جنبش‌های اجتماعی ادا کند. آن آثاری نیز که نگاشته شده‌اند تمام مباحث مربوط به جنبش‌های اجتماعی را پوشش دهند، به شکلی آزردهنده حجم از کار درآمده‌اند از طرف دیگر، اغلب این کتاب‌ها دسته‌بندی مناسبی نیز از مفاهیم جنبش ارائه ندهاده‌اند و همین امر موجب سردرگمی خوانندگان می‌شود. اما کتاب پیش رو، به شکلی جامع و جذاب و همچنین با ارائه تقسیم‌بندی مناسب، به موضوع جنبش‌ها به‌طور کلی پرداخته است. در سراسر کتاب، علاوه بر ارائه مبانی نظری جنبش‌های اجتماعی، به روشی عینی و تحلیلی نیز پرداخته شده است و بدین ترتیب خوانندگان به صورت عملی با جنبش‌ها آشنا می‌شوند.

نکته دیگر، تسلط بالای نویسنده کتاب بر زمینه مطالعاتی است. هنک جانستون سال‌هاست به تحقیق و پژوهش در زمینه جنبش‌های اجتماعی مشغول و مؤسس یکی از مشهورترین مجلات جنبش‌های اجتماعی جهان با عنوان *سیج*^۱ بوده است. علاوه بر این،

جانستون صاحب کتاب‌ها و مقالات بسیاری در زمینه جنبش‌های اجتماعی است؛ از میان این آثار می‌توان به کتاب‌های فرهنگ، جنبش‌های اجتماعی و اعتراضات، اعتراضات خشونت‌آمیز در دولت نئولیبرال، دولت‌ها و جنبش‌های اجتماعی^۱ و همچنین آخرین کتاب او با نام جنبش‌های اجتماعی، مقاومت غیرخشونت‌آمیز و دولت^۲ اشاره کرد. جانستون در آثار خود تلاش می‌کند ابعاد تفسیری و فرهنگی جنبش‌های اجتماعی را بررسی کند. این تسلط نظری و تجربی بر حوزه جنبش‌های اجتماعی در تمام فصول کتاب حاضر مشهود است و دائماً خود را در مثال‌ها و نمونه‌های عینی متعدد نمایان می‌کند. با خواندن هر فصل از این کتاب، می‌توان جنبش‌های اجتماعی مختلف را در ذهن تصور کرد و انگاره به این امر اندیشید که چگونه می‌توان هر یک از این جنبش‌ها را در قالب مفاهیم و ابزارهای نظری عملی ارائه شده درک کرد. این موضوع قطعاً می‌تواند به ورزیده‌تر شدن ذهن تحلیل‌گر و همچنین به پدید آمدن درک درستی از وضعیت جامعه کمک کند. از این حیث، کتاب جانستون که بسیاری از استادان و محققان معروف حوزه‌های جامعه‌شناسی و علوم سیاسی این کتاب را تحسین کرده‌اند؛ چنان‌که ورتا تیلور^۳ از دانشگاه کالیفرنیا سانتا باربارا می‌نویسد:

این کتاب مقدمه‌ای جامع، جذاب و زیبا در مورد جنبش‌های اجتماعی است. این اثر نه تنها یکی از بهترین متون برای دانشجویان مقطع کارشناسی بلکه منبعی ارزشمند برای دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی، محققان و همه کسانی است که به دنبال مروری موجز بر چشم‌اندازهای نظری و میان‌رشته‌ای در این زمینه‌اند.

همچنین هانس پیتر کریسی^۴ از مؤسسه دانشگاه اروپایی معتقد است:

چکیده‌ای بسیار عالی از جنبش‌های اجتماعی، ابعاد اصلی و اشکال آن‌ها در جهان واقعی در این کتاب، که مقدمه‌ای از مطالعات جنبش‌های اجتماعی است، جان گرفته‌اند. هنک جانستون، در این اثر، مروری مختصر، خوشخوان، به‌روز و کاملاً دقیق این شاخه خاص و در حال شکوفایی علوم اجتماعی ارائه داده است.

1. *Culture, Social Movements and Protest*, 2009.

2. *Violent Protest in the Neoliberal State*, 2011.

3. *States and Social Movements*, 2011.

4. *Social Movements, Nonviolent Resistance and the State*, 2018.

5. Verta Taylor

6. Hanspeter Kriesi

مارکو جونی^۱، محقق مشهور جنبش‌های اجتماعی در دانشگاه ژنو نیز می‌نویسد:

محققان اندکی توانسته‌اند به خوبیِ هنک جاستون جریان‌های مطالعاتی مختلف جنبش‌های اجتماعی را به یکدیگر پیوند زنند. این اثربینش‌های مرتبط با نظریات ساختاری، سازمانی و فرهنگی را در راستای ارائه نگاهی تازه به تحلیل جنبش‌های اجتماعی گرد هم آورده است.

من نیز همنظر با محققان مشهور جنبش‌های اجتماعی مطالعه این کتاب را نه تنها به دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی و سیاسی، به تمام کسانی که در این دزمانه پریهاهو و پرحادثه به دنبال فهم جهانند توصیه می‌کنم.

سعید کشاورزی

دهم خرداد ۱۳۹۸